

Sămănătorul

Revistă Săptămînală

Supt îngrijirea d-ilor :

AUREL C. POPOVICI

PENTRU PARTEA POLITICĂ.

D. ANGHËL, ST. O. IOSIF, M. SAȘOVEANU, C. SANDU-ALDEA, ION SCURTU

PENTRU PARTEA LITERARĂ.

G. M. MURGOCI

PENTRU PARTEA ȘTIINȚIFICĂ.

Sumarul :

AUREL C. POPOVICI.—Idei disolvante

Al. G. DOINARU. — Inter Pocula (poesie).

G. MURGOCI. — † Dimitrie Negreanu.

D. ANGHËL și ST. O. IOSIF.—Camoens (traducere din FR. HALM).

C. SANDU-ALDEA. — Pescar de Islanda (trad. din Pierre Loti).

Revista generală: Idei anarhice, în chestia d-lui Tăslăuanu,
de Aurel C. Popovici.

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA :

B-dul ACADEMIEI No. 3. — Str. EDGAR QUINET No. 4

BUCUREȘTI

EXEMPLARUL :

În țară . . . 20 bani

În străinătate 25 „

ABONAMENTUL ANUAL :

În țară . . . 10 le

În străinătate . 12 „

„MINERVA“
INSTITUT DE ARTE GRAFICE ȘI EDITURĂ
B-dul Academiei 3, — Edgar Quinet 4
BUCUREȘTI

— x —
A apărut:

LE
FRANÇAIS PARLÉ

RECUEIL DE CONVERSATIONS
FRANÇAISES-ROUMAINEȘ

ACCOMPAGNÉES DE NOTES EXPLICATIVES

RELATIVEMENT À LA GRAMMAIRE À LA PHRASÉOLOGIE,
AUX GALLICISMES, AUX SYNONYMES, AUX HOMONYMES, AUX PROVERBES,
AUX LOCUTIONS PROVERBIALES, ETC. ETC.

POUR TOUS CEUX QUI VEULENT SE PERFECTIONNER DANS LA
LANGUE FRANÇAISE

PAR
LUDOVIC LEIST
PROFESSEUR A BUCAREST

— ◆ ◆ ◆ —
PREȚUL LEI 2,50

De Vânzare la Toate Librăriile

SĂMĂNĂTORUL

REVISTĂ SĂPTĂMÎNALĂ

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA :
B-dul Academiei, 3,
Strada Edgar Quinet, No. 4.
BUCUREȘTI

ABONAMENTUL ANUAL

În țară . . . . . 10 lei
În străinătate . . . . . 12 »

IDEI DISOLVANTE

Răspuns „Vieței Românești“

II.

Criticul de la «Viața Românească», în avîntul său socialist, zice că eū mi-am format «o concepțiune politică conservatoare și chiar—«pentru ce să nu spunem cuvîntul?»—reacționară, nu fără inclinări spre obscurantism, și de o aspră netoleranță». O constatare pe care d-sa o face cu profundă melancolie, fiind-că «*numai de excese de democratism și liberă gîndire nu suferă țara noastră*» (!!)

Care va să zică România, cu constituția ei așa cum o cunoaște toată lumea, s'ar părea că este, după criticul nostru, o țară semi-reacționară, fără libertăți publice, cu gîndirea încatușată?!.. Nu-î mirare. De cînd lumea și pămîntul: cu cît o țară e mai democratică, cu atît vrea să devină și mai democratică, tot mai democratică, pînă la totala disoluție. În definitiv, *nu țara vrea* asemenea democrație disolvantă, ci *cîți-ra oameni*, ba idealizți sinceri, ba ideologi și mai sinceri, ba demagogi de catedră, de salon, de tribună, de gazete etc. Mulți din ei suflete nobile, entuziaste, oameni învățați dar lipsiți de simțul practic. Ei și numai ei sugerează poporului trebuințe și voințe pe cari el *nu* le are, ei răscolesc patimile lui cele mai primejdioase, *ei duc țara, vrînd-nevrînd, la pierzare*.

Probabil că și criticul de la «Viața Românească» din această elită intelectuală face parte și de aceea se plînge că România ar fi suferind de inaniție democratică, de lipsă de libertăți!...

Dar criticul nostru mă atrage aici pe un teren pe care sînt hotărît a-l ocoli pe cît se poate. Articolele mele sînt scrise *în general*, ele nu vizează o țară singură, o țară anumită. Și de aceea nu am să mă pronunț mai pe larg dacă România are sau nu are nevoie de o mai întinsă democratizare a instituțiilor ei. Mă voi pronunța și asupra acestei chestiuni dar la timpul său.

Criticul meu e foarte preocupat de «guvernarea poporului prin sine

însuși». Si ca să-mi dovedească posibilitatea unei asemenea guvernări democratice, d-sa citează pe Dicey care «afirmă» că «guvernarea poporului prin sine însuș și *directa* e realizată pe deplin în Elveția»!...

Dicey este de sigur un autor serios. Dar ediția întâia a cărții sale a apărut acum vr'o 20 de ani. Criticul nostru care este un mare amator de autori și de citate,—putea să citeze opere speciale mai noi ca să ne «convingă». Așa d. p. d-sa putea să citeze pe *H. D. Lloyd, The Swiss Democracy*, apărută anul acesta (Fisher Unwin) și care de asemenea e entuziast de Elveția întocmai ca criticul de la «Viața Rom.».

Acum, orî cît de mare ar fi Dicey și Lloyd și criticul meu de la Iași, credința mea fermă este că democrația e chiar și în Elveția o iluzie și încă o iluzie primejdioasă pentru viitorul acelei țări.

De cînd Edward A. Freeman a scos a sa celebră scriere despre desvoltarea constituției englezești¹⁾ și de cînd, prin idila politică elvețiană ce se coprinde în Cap. I al cărții sale, el a însuflețit pe o seamă de savanți, în nenumărate cărți de știință politică vei găsi ditirambica preamărire a celor șase cantoane democratice din Elveția: Uri, Glarus și cele două Unterwalden și Appenzell. Cine nu știe d. p. cu cită dragoste mereu revine simpaticul de Laveleye, în mai toate scrierile sale, asupra celebrelor democrații din celebrele «*Landsgemeinden* ? Faimoasele întrupări ale ideilor lui Rousseau? Și mai toți acești autori sînt de acord a prezintă Elveția ca fiind, chiar din secolele XIII și XIV, o asemenea democrație! Firește, *afirmați, încîntare, entuziasm*,—după cum vom vedea.

În amintitul capitol din cartea citată a lui Freeman se descrie astfel d. p. «*the immemorial democracy of Uri*»,—și *procedul unei adunări legislative directe a poporului*. «E o zi de la începutul lui Maiu. Dimineața unei Dumineci. Căci aici oamenii cred că cu cît e ziua mai de seamă cu atît și treaba e mai bună; ei cred că *Creatorul* (ce zici, criticule, la asemenea «obscurantism»?!) nu poate fi mai cu credință preamărit de cît dacă ei, oamenii, uzează, cu frica lui Dumnezeu (ai auzit?...) și în prezența Lui de cele mai înalte daruri cu cari El a înzestrat pe om... Înainte ca noi, în luxoasa noastră insulă, să ne fi sculat din paturile noastre, oamenii aceia din munți, catolici și protestanți deopotrivă, și-au îndeplinit deja rugăciunea lor de dimineață în lăcașul lui Dumnezeu (Auzi?...). Ei au ascultat deja liturghia preotului (catolic) sau predica pastorului (protestant) înainte ca unii dintre noi să-și fi dat seama că dinineața zilei sfinte (de Duminecă) a sosit... Și cînd am văzut cum lumea se înghesuia în biserica plină de lume (*men thron-*

1) *The Growth of the English Constitution from the earliest times.*

ging the crowded church) sau *ingenuchia*, din cauza lipsei de loc înlăuntru, pe pământul gol lângă ușa deschisă, când i-am văzut mergînd de la biserică la adunare ca să-și îndeplinească cele mai înalte datorii de oameni și cetățeni, abia m'am putut reține a mă gîndi la vorba Sfintei Scripturi: «Unde este Duhul lui Dumnezeu, acolo e Libertatea» (nu seamănă această proslăvită democrație a... «Rusie» pravoslavnică?!). Și din piața cea mică din mititica capitală de canton, Altdorf, procesiunea înaintează la locul de adunare, la Bözlingen etc. Înainte de deschiderea ședinței iarăși o rugăciune (*a short space is first given to prayer*)!....

Și cum procedează acest «popor suveran» ca să-și facă legile sale proprii etc.? Iată ce ne spune alt Englez, amorezat de idila politică din Freeman, d. Lloyd: «Proiectele tuturor legilor cantonale pregătite de Consiliu (*Rat* sau *Landsrat*)... se votează prin ridicarea minilor»!... În unele cantoane discuțiile sînt mărginite și adunarea trebuie să primească sau să respingă propunerile în întregime lor!... Astfel toată legiuirea adusă înaintea adunării (*Landsgemeinde*) a fost inițiată sau formulată de către Consiliu. Înainte vreme oricine avea voie să facă o propunere, dar acest drept a fost abrogat și toate propunerile sînt considerate și prezentate de Consiliu, etc.¹⁾.

Consiliul (guvernul) exercită astfel de fapt un *veto limitativ*!...» (p. 53).

Și ca să se vadă cum se duce acolo lupta — contrar «afirmațiilor» lui Dicey — între guvern și *demos*, iată: «Cu crescînda complexitate a vieții publice, puterile și datoriile acestor guverne firește (!) devin mai serioase! Importante acte administrative au fost făcute numai în urma autorității lor proprii (*upon their sole authority*) și s'aun făcut încercări de a restrînge competența efectivă a adunărilor (*Landsgemeinde*)! Această *invasie asupra drepturilor poporului* a fost însă respinsă și, de și libertatea absolută a discuțiunei este *necesarmente* (!) mărginită, totuși toate (?) actele hotărîtoare ale guvernului sînt rezervate în minile poporului suveran.

Este firește posibil ca în cursul vremii guvernele, constituind factorul reprezentativ, o să *uzurpeze mai departe* (!) (may further encroach) puterea guvernării directe prin Adunarea Poporului. Dar *pînă acum* puterea populară a fost cu gelozie conservată» (p. 53).

Care va să zică, în cele mai ideale democrații ale timpurilor noastre nu numai că «vechea idee a deosebirei între guvern și popor nu a dispărut» cum crede Dicey și după el d. critic de la Iași, ci *antagonismul există și continuă* și chiar și un visionar ca d. Lloyd crede posibilă o «*usurpație mai departe*» din partea guvernului!

¹⁾ Lloyd, *Swiss Democracy*, p. 51. 52.

Și acum să vedeți ce mai «State» sînt aceste faimoase «democrații» care au neliniștit somnul atîter generații de scriitori politici. «Statul» pur democratic Appenzell I. Rh. are 3.000 de locuitori adică *trei mii de locuitori*, bărbați, femei și copii toți la o laltă!!... Nidwalden are 3.100 locuitori, Obwalden are 3.900, Uri 4.500, Glarus 8.000 și Appenzell A. Rh. 12.500! Și sînt oameni cari își inchipuie cu puțință că instituții democratice cari chiar și în asemenea «State» au un caracter provizor, pot fi introduse odată și odată, fie așa, fie adaptate, într'o țară cu 7 milioane de locuitori *astăzi!!...*

Chiar și d. Lloyd vorbind de Appenzell A. Rh. îl consideră, cu ale sale 12.500 locuitori, *Stat prea mare, prea populat* pentru ca democrația să mai poată exista în el! Și de aceea, cu oarecare demagogică sufocație, el constată că îndată ce populația va mai crește, așa că cei mai mulți din membrii adunării să fie străini unii față cu alții, unitatea morală a poporului nu se va mai putea păstra, și sufletul acestei mult lăudate «*Landsgemeinde*» trebuie să se usuce în trupul ei (*must perish in its body*), iar afacerile guvernării au să treacă în minile funcționarilor sași a vre unei clice conducătoare de cetățeni!!...

Iar întru cît aceste cantoane sunt ce sunt, cauza nu e constituția lor democratică, ci cauzele sunt altele și multe. Intîiu și întîiu e *constituția federativă* a Elveției care face cu puțință ca o țărișoară, mai mică de cît a patra parte a Romîniei și cu o populație de vre'o trei milioane de locuitori, să trăească împărțită în 25 de State! Această înțeleaptă constituție, potrivită Elveției și numai cîtorva altor State din lume, însemnează o prudentă diviziune a competențelor politice, a muncii publice. Fiecare Stătuleț are o sferă bine stabilită dar limitată a «suveranității» sale. Iar în deosebi aceste cantoane, democrațiile aceste tipice, sunt niște sate risipite pe cele vîgăunî ale Alpilor cu populații compuse mai ales din *păstori* și alte elemente rurale, fără o brumă măcar de industrie, de comerț, de comunicații, de științe, de viață politică. Căci acolo nici vorbă nu-î de viață politică în sensul modern al cuvîntului! «Viață politică» în niște sate care se adună într'o zi, odată pe an, să «legifereze» pentru un an întreg!... Vă inchipuiți ce «atribuții» mari și complicate pot avea guvernele unor «State» cu 3000 de locuitori! Și oameni serioși, de știință, ca *Freeman, de Laveleye, Dicey, Lloyd, Richman, Mc Crackan* s. a. și după ei d. critic de la Iași scriu cărți mari și pline de erudiție ca să ne convingă ce bine ar fi dacă am introduce și în Statele de milioane și zeci de milioane de locuitori, democrații integrale ca în Uri, Glarus, Appenzell cari toate la o laltă, «6 State suverane»(!) sunt mai mici ca multe orașe provinciale singuratiche din Romînia!...

Nu discut aici chestia dacă «referendul» e bun sau nu; văd ce ni se arată: că de la 1874 pînă la 1906 referendumul a fost cerut de către Statul comun, de către guvernul federal, în 53 de cazuri. Poporul a respins din aceste 53 de proiecte de legi 30. Proporția legilor respinse față cu cele permise nu e mare, dar vorba e că *aū fost respinse de popor legi foarte necesare Statului și aū fost permise altele foarte păgubitoare*. Așa de pildă a fost respinsă legea legațiunilor străine, legea pentru vaccinarea obligatorie și altele (Lloyd, Swiss Democracy, pag. 223); iar la 18 Noembrie 1907 legea militară a avut 265.000 voturi contra, și numai 328.188 pentru. Incă vre-o cîteva decenii și o să se vază unde duce acest curent democratic!

Poporul totdeauna înclină a respinge legi făcute de alții, iar el saū nu știe saū nu poate să le facă. Un țaran elvețian a fost întrebă de ce el și consătenii săi votează tot-deauna împotriva măsurilor pe care le susține deputatul lor. «Deh», răspunse el, «dacă zicem *da*, parcă n'am făcut nimic, dacă însă zicem *nu*, ni se pare că am făcut și noi ceva».... Puteți să vă închipuiți cu cît discernămint pot vota chiar țarării dintr'o țară ca Elveția!

Adevărul e că democrația e incompatibilă cu existența partidelor. Acest lucru il pune d. Lloyd foarte bine în lumină, zicînd că autoritatea și disciplina necesare organizațiunii de partid scot în relief deosebirea între pătura conducătoare și între cei ce o urmează, astfel că puterea reală trece în minile agenților electorale, iar masele suferă de impotență și apatie (pag. 231). Care va să zică «viață politică» fără partide, căci îndată ce există partide, dispăre democrația!... Și în naivitatea lui ideologică, d. Lloyd își închipue că partidele vor trebui și ar putea fi înlocuite cu societăți *ad hoc* pentru proiectul cutare de lege! Ca și cînd astea nu ar fi imediat partide *in statu nascendi*!...

Și pentru că agerul critic dela Iași e atît de convins de «afirmările» d-lui Dicey, aște că e ușor Elveției să se numească democrație (!) dacă *guvernul ei se poate menține chiar împotriva unui vot de blam*, — a respingerii unui proiect de lege d. p., — de către Camere sau de către națiune!

E ușor Elveției să se laude că e țară «democratică», de oarece guvernele ei aū un caracter de extraordinară stabilitate, *incompatibilă* cu voința mobilă a poporului! Dar guvernele acolo n'aū să țină seamă de această voință ca în adevăratele «democrații»! De la 1848 și pînă la 1895 Elveția n'a avut de cît 33 de consilieri federali, fie care servind în medie 10 ani! De aceea funcțiile legislative și executive sînt exercitate mai ales de oameni cu multă experiență practică în afaceri și o mare statornicie domnește în administrație!

Lloyd, entuzistul democrat (!), declară el însuș că «se poate spune că guvernămîntul se află în mare parte în miinile politicianilor de profesiune» («*professional politicians*»), dar el crede într'o deosebire între acești politiciani și — alții!... «Firește, zice el, este adevărat că stabilitatea aceasta a funcționarilor politici face că ei nu prea țin seamă (!!) de jocul schimbător al opiniunii publice, cum ar fi cazul de altfel. In deosebi Consiliul Federal își merge drumul său... fără (!) a ține urechea mereu la popor . . . . socotind ce influență o să aibă actuala popularitate sau nepopularitate a unui proiect la alegerile viitoare» (pag. 241)!...

Apoi dacă asta se numește «democrație» — atunci și eu sînt democrat !

Iată dar că «democrație» reală — guvernarea directă a poporului — nu există !

Interesant este că un *privat-docent elvețian, dela Zürich*, d. Eleutheropulos, în sociologia sa, apărută de curînd, vorbind de *voința generală* și de *opiniunea publică* zice: «Este direct greșit că în viața Statelor se vorbește de voința generală a poporului și de o opinie publică. Deja din încheierile mele de până acum rezultă lămurit că în viața socială nu există o voință generală, întru cît faptele au să vorbească. Nu e fără interes a spune aici că chiar și într'un Stat cu sufragiul universal. unde poporul însuș e legiuitor (!) direct (!) numai $\frac{3}{10}$ a membrilor votează și apoi totdeauna apare o voință dublă a majorității biruitoare (și aceasta separabilă, în privința detaliilor, în diferite voințe) și a minorității ¹⁾ (Aici citează pilda Elveției).

Prin urmare orî cît ar satiriza criticul nostru pe «*miopiî propovăduitori ai bunului simț*», orî cît mi-ar reproșa că caut «să rămînă un pus-tiu *ad majorem gloriam* a (!) anti-doctrinarismului și a... bunului simț!»... eu tot susțin, în mod categoric, că democrația reală nu există și nu poate să existe de cît ca formă de trecere spre—Cesarism sau spre ocupație străină. Vorba lui Courcelle Seneuil: «De cînd se cunoaște guvernămîntul democratic, succesul său firesc este tiranul» ²⁾.

Dar chestia fiind mare și importantă și asemenea discuții obiective contribuind poate mai mult la lămurirea ei de cît articole sistematice, voiu continua. Mai ales că criticul de la Iași a făcut el însuș un fel de *razzia* în articolele mele, luînd o frază din cel din «*Convorbiri Literare*», alta din «*Viitorul*» sau «*Epoca*» și multe, însă cruciș-curmeziș, din «*Sămănătorul*». Dar cred că tot o să restabilim ordinea și — bunul simț.

AUREL C. POPOVICI.

¹⁾ Dr. Eleutheropulos, Soziologie, Ed. a doua, G. Fischer, 1908, p. 145.

²⁾ I. G. Courcelle-Seneuil, La Société moderne, Paris, Guillaumin et C-ie 1892, p. 100.

INTER POCULA

Un Drac s'a scoborit c'un Sfinț
Să mai colinde pe pămînt;
Și cum mergeau pe-o vreme rea,
Aū conăcit la casa mea.

Imi zice Sfințul blînd din grai;
«Flăcăule, nu mergi la rai?
«Acolo-i primăvară, flori,
«Și cîntec de priveghetori:
«Acolo-s celele de îngerî,
«Nu-s doruri, nici suspin, nici plîngerî.»

Jar Dracu-mi zice: «Hai cu mine!
«În iadul meu e mult mai bine,
«Căci curge vinul din isvoare,
«Și curge cîntul din vioare,
«Și sînt femeî cu fețe pline».
— Hai, Drace!... Hai că merg cu tine.

AL. GH. DOINARU.

† DIMITRIE NEGREANU

Cu inima îndurerată m'am apucat să scriu aceste rînduri, nu pentru ca să 'mi fac datoria de cronicar la această revistă, ci pentru a-mi exprima mîhnirea sufletului meu pentru pierderea unui fruntaș al științei romîne și pentru a-mi arăta evlavia către memoria unui iubit profesor, căruia i datoresc mult în educația mea științifică. Cînd în țara noastră, cu marginele-î înguste, se stinge flacăra unui purtător de lumină, se simte și ne mîhnește pe toți; cu mult mai mult mă doare însă cînd dispăre lumina din care am luat direct lumină. Golul ce se simte în urma cuiva, e cu atît mai mare, cu cît am fost mai în apropierea-î.

Profesorul D. Negreanu, care intră în pămînt prea de vreme, săptămîna trecută, făcea parte dintr'o pleiadă de bărbați de știință care a ilustrat ultimul sfert de veac. Intre 1887 și 1897 cîmpul științei în țara noastră a avut o epocă de înflorire ce n'o întîlnim înainte și nici după aceea. În această decadă fericită apar și s'aū format cei mai mulți din oamenii noștri de știință cari împodobesc azi nniversitățile din București și Iași, începînd cu Dr. Istrati, și continuînd cu D. Negreanu, C. Miculescu, D. Voinov, L. Mrazec,

M. Georgescu, P. Bujor, D. Hurmuzescu, A. Obreja, N. Coculescu, A. Zaharia, G. Longinescu, St. Minovică, răposatul I. Petricu, și mulți alții mai tineri. Pe cit de fecundă a fost decada aceea, pe atît de săracă a fost decada 1897—1907; asupra cauzelor voiu reveni cu altă ocaziune.

D. Negreanu a fost născut la 25 Oct. 1858; liceul l'a făcut în Botoșani, Universitatea la București; a fost mai întîiu profesor la liceul din Birlad și apoi la liceul național din Iași. După cîți-va ani plecă la Paris (1885) pentru a se deda cu totul studiului fizicei, și unde grație cunoștințelor sale profunde în matematică a fost unul dintre cei mai buni studenți ai Sorbonei.

Acolo a făcut lucrări ce l'au pus de la început în rîndul celor mai răsăriți dintre tinerii fiziciani ai Franței și în scurt timp lucrările sale au fost citate în opere clasice. După obținerea doctoratului s'a reîntors în țară la 1889 cînd s'a creiat și locul de al doilea profesor de științe fizice, alături de celebrul Bacaloglu fostul său profesor.

După moartea lui Bacaloglu deveni titularul catedrei de gravitate, căldură și electricitate, loc ce l'a ocupat cu multă rîvnă și dragoste pînă ce energia —despre care trata adesea la instructivele-i lecții—l'a părăsit și l-a lăsat pradă boalelor. După o muncă foarte intensă de peste 20 ani, Dimitrie Negreanu își părăsește tovarășii tocmai cînd ar fi putut fi mai în putere de lucru și de viață.

Eu am intrat în Universitate puțin după venirea lui Negreanu ca profesor, tocmai în timpul cînd printre studenți circulau legendele frumoase despre activitatea și meritele profesorilor noi. Negreanu își făcuse un renume și cîștigase dragostea elevilor chiar din timpul cînd trăia Bacaloglu, pentru că introdusese cursul de fizică matematică cu zile de lucrări practice în laborator. Invățătul Bacaloglu, recunoscut printr'un spirit eminentemente științific, făcea însă un curs mai mult experimental și explica cele mai mici șurupuri dela aparate, dar era așa de îndrăgostit de aparatele sale, că nu lăsa pe nimeni să le atingă.

Negreanu a fost cel dintîi care a aranjat un laborator de fizică în care să se experimenteze studenții cu aparate instalate totdeauna la locul lor.

O deosebită energie a desvoltat Negreanu pentru alcătuirea și instalarea laboratorului său. Cum era o fire cam retrasă, fără relațiuni numeroase și fără iubire pentru gălăgie și aparențe, Negreanu își dădea tot timpul științei și laboratorului său. Să faci ce a făcut Negreanu cu mijloacele mult prea insuficiente, în țara asta, unde munca și știința nu e luată în seamă și prețuită dacă nu e trimbițată cu fanfara asurzitoare a politiceii sau a reclamei desgustătoare; să faci un laborator din nou, să alcătuești un curs pe acelaș picior cu cel de la Sorbona, să faci lucrări originale și să publici numeroase cărți științifice și didactice, iată o manifestare a unei energii și a unei dragoste de știință, pe care mulți nu o pricep. Ministerul instrucțiunii nu odată s'a arătat vitrig eu institutele noastre științifice, iar cu laboratorul lui Negreanu a fost și mai sgîrcit, nedîndu-i în unii ani nici 1000 lei (de la 1903 încoace) pentru aparate și material.

Necontestat că numai iubirea de știință și sentimentul datoriciei îi dădea

impuls pentru activitatea sa desinteresată. Chiar în anii din urmă, când o boală nemiloasă îi impunea liniște și repaos, totuși Negreanu venea și ședea zile întregi la laborator; cu câteva săptămîni înainte de moarte începuse o lucrare nouă asupra petrolului și în zilele dinnaintea morții lucrase acasă în pat, la o listă de aparate noi ce voia să le cumpere în virtutea unei sume — pe care o ceruse timp de vre-o 10—15 ani — și pe care în fine ministerul i-o acordase pentru anul acesta. Un prieten intim al său ne spunea că a murit cu cataloagele de instrumente și cu bugetul laboratorului la cap. Aceasta poate fi o pildă oricui despre dragostea ce avea Negreanu de laboratorul său și de știință; acesta e un episod povestit mai ales aceluia care poate nu cumoscuse pe Negreanu, decît ca pe o persoană puțin comunicativă, puțin în contact cu lumea deșartă și gălăgioasă, retrasa chiar de societatea noastră științifică.

În laborator, acolo era Negreanu la el acasă.

Dar tocmai acest laborator, instalat într'un local impropriu, friguros și umed, în aripa dinspre N. E a Universității, acest laborator în care Negreanu rămînea pînă noaptea tîrziu, acest laborator a scurtat firul vieții acestui harnic profesor.

Negreanu are numeroase lucrări științifice; numele lui e citat alături de fizicieni mari francezi, germani și englezi. Colaborarea lui făcea cinste celor mai mari fizicieni tineri francezi. În tratatul clasic de fizică al lui Chappuis et Berget (încă în ed. I la 1891) se descriu amănunțit experiențele și aparatele imaginare de Negreanu și așa numele lui Negreanu se pune alături de ale marilor savanți ca Maxwell și Lord Kelvin.

Această metoadă perfecționată după indicațiunile lui Maxwell și Sir W. Thomson (Lord Kelvin) a fost pusă în lucru de Gordon; aparatele erau totuși de o complicațiune și de o delicateță extremă. Dispozitivul lui Gordon a fost mult simplificat de Negreanu și pe al acestuia îl vom descrie...

Experiențele lui Negreanu au verificat o lege prevăzută teoreticește de ingenioul Maxwell. Cînd cineva a ajuns la astfel de loc și apreciere, se înțelege că va fi insensibil la reclama și lauda falsă a unora și va căuta să fugă tot-deauna de acele adunări de lume lipsită de ori-ce ideal și scrupul.

Nu e locul să ne ocupăm de opera sa științifică; ea e prea specială. Dar nu putem să nu amintim lucrările sale relativ la magnetismul pămîntesc. El a făcut numeroase cercetări pentru a determina elementele și liniile magnetice în cuprinsul țării romînești. Această lucrare a stîrnit invidia unui pseudofizician, director pe atunci al Institutului Meteorologic. Discuțiuni lungi au avut loc atunci la societatea noastră de științe și mi-aduc aminte că pe Negreanu nu-l supăra atît ignoranța acelu pretins fizician, cît reclama cu toba mare ce o făcea acela și care e nesuferită și incompatibilă ori-cărui om adevărat de știință.

Negreanu în timpul din urmă, văzînd insuficiența și pe unele locuri necompetența cărților didactice de fizică, a îmbogățit literatura noastră didactică cu 5 manuale pentru cursul liceal și universitar. Aci mai mult se poate vedea desinteresul lui Negreanu și dragostea de știință, căci nici setea de glorie,

nici de cîstig material nu l'a împins spre această activitate; banii ce-î puseseră în cărțile acestea nu-î putea scoate nici în 10 ani de acum încolo. El doria însă să dea elevilor și studenților cărți clare, precise, la curent cu știința din timpurile noastre... și acest scop l'a realizat cu succes. Căci ca profesor Negreanu era, ca un om stăpin pe știința sa, foarte scrupulos.

L'am avut pe Negreanu ca profesor la Universitate și la Școala normală superioară. În tot timpul mi-a arătat o deosebită simpatie și considerațiune; într'un rind sub influența lui binevoitoare era să îmbrățișez cu totul această ramură de știință și să mă specializez în electricitate. Cu toate acestea chiar la ultimul meu examen, cel de docent, a fost de o rigurozitate neașteptată. Era omul căruia îi plăcea să-și facă datoria ori-unde îl puneai, și mai ales ca examinator era inflexibil.

Cursul său era după tipul celui de la Sorbona; era un curs înalt, greu chiar, pentru cei ce nu erau deprinși cu matematica. N'avea talent oratoric, dar seriozitatea cu care-și făcea cursul, ținea pe student atent și-l pasiona pentru fenomenele ce se explicau. Noi cei din timpurile dintîi ale profesoratului său ne-am dat seamă de știința ce o primeam de la Negreanu numai cînd ne-am dus în străinătate. Mulți din noi n'au avut nevoie de nici o preparație la fizică pentru trecerea doctoratului în științe. Mi-aduc aminte cu plăcere cînd am fost pentru prima dată mîndru că am avut profesor pe Negreanu; eu dădeam examen de doctorat în geologie la München și aveam între specialități și fizica, iar examinator era renumitul prof. Roentgen. Cursuri de fizică nu urmasem la München de loc și cînd m'am prezentat lui Roentgen înainte de examen, m'a tratat ca pe un geolog și ca pe un strein. M'a invitat însă să-î vizitez laboratorul și mult s'a minunat că nimic din laboratorul lui nu-mi era strein. Atunci i-am spus cum se face și la noi fizica; pe Negreanu îl cunoștea deja din nume și lucrări. În urma acestei vizite nici n'am mai citit la fizică, iar în ziua de examen, Roentgen mă întrebă așa de formă de legea lui Ohm. Cînd am început să-î dezvolt teoria barei, efectul lui Thomson și Paltier... — chestiuni la cari Negreanu ținea foarte mult — Roentgen m'a întrerupt. m'a felicitat pentru profesorul ce am avut și mi-a dat nota cea mai mare.

Cînd am vizitat pe Roentgen după examen, el citise toate lucrările lui Negreanu și între altele mi-a recomandat să-î aduc complimentele sale și să-î comunic că pentru această știință nu e nevoie să căutăm alți profesori în străini.

Și ca încheiere voi aduce aminte cuvintele potrivite ale d-lui dr. Istrati, spuse cu ocazia morții lui Negreanu. «Negreanu moare la 50 ani. Ce sunt 50 ani în eternitatea timpurilor? O clipă. Dar cît de mare e cineva, cînd în acea clipă a săvîrșit opere ce trăesc o eternitate». Așa a fost cu Negreanu.

G. MURGOCI.

C A M O E N S

— POEM DRAMATIC INTR'UN ACT DE FR. HALM —

SCENA III-a

CAMOENS

(Se așează la mescoară înclinînd capul și se infioară)

Mi-e frig! Simt cum mă lasă treptat-treptat puterea
 Amurgu 'mi împînzește cu umbra lui vederea!
 De ce mă prinde frigul? Să fie moartea oare
 Ce vine ca să 'mă dea suprema sărutare?
 M'au părăsit cu toții și singur mă apropii,
 Nesprijinit de nimeni, de marginele gropii.
 Mai fericit acela ce nu s'a abătut
 Din căile știute de toți și nu a vrut
 Să-și taie drum el însuși...

(pausă)

El, cînd e scris să moară,
 Cu dragoste pioasă ai săi îl impresoară,
 Tihnit înclină fruntea și împăcat se duce,
 Căci are cine-î pune pe piept minile cruce
 Și cine să-î închidă pleoapele 'nghețate!

(Cu un ton de renunțare).

Dar eu, rătăcitorul! O vis înșelător,
 Eu m'am răznit de lune și singur am să mor!
 Cînd m'a cuprins furtuna pe ape 'ndepărtate,
 Și-a fost ca să-mi sfărîme de-o stîncă biata nava,

(ia manuscrisul *Lusiadelor* și-l ridică în sus)

Tu mi-ai redat putere în clipa cea grozavă:
 Ca să te scap pe tine, răscumpărînd uitarea,
 Nu te-am lăsat din mîină și m'am luptat cu marea,
 Lăsînd să-mi piar' avutul în vălmășagul spunii:

(Arată manuscrisul).

Voi însă, Lusiade, ați fost păstrate lumii!
 Nefericite cinturi, cunună blestemată,
 De dragul vostru numai eu am luptat odată,
 Și-am renunțat la toate măruntele plăceri,
 Spre-a recunoaște-acuma că tot ce poți să ceri
 Vieții, ca pe lume să poți fi fericit,
 E-a nu rîvni nimica, spre a nu fi rîvnit!

(După o pauză, cu un fior).

Iar mă cuprind florii! Mî-e frig... Camoens moare!

Și nimenea nu vine în ceasul ăsta mare
 Să-i dea o mîngiere. O noapte e trecutul
 Și noapte viitorul; de-abia se ține lutul,
 Praf s'a ales din toate: credințele's pierdute,
 Cununile de laur în pulbere 's căzute!

(Ridicîndu-se, cu inflăcărare)

Ce i-am cerut eî vieții și ce mî-a dat ea mie!
 Ce-a fost, la urma urmei, de cit o nebunie?
 Himeră ne 'ndurată ce 'mî da într'una pinteni,
 A dispărut ca fumul ce piere la răs-pinteni;
 Dar a avut dreptate și adevăr a zis:
 Că sterp rămîne pomul ce l-ai sădit în vis!

(Fada istovit în jeli. Ușa de la stînga, în mijloc, se deschide. Fete: intră grăbit. Se 'ntunecă din ce în ce mai tare).

PIERRE LOTI.

PESCAR DE ISLADA

XVI.

Săptămîni posomorite trecură încă și erau acum pe la începutul lui Faur, pe o vreme destul de dulce.

Yann eșia de la armator, luîndu-și partea sa din pescuirea trecută: 1500 fr. pe cari îi ducea mamei lui, după obiceiul familiei. Anul fusese bun și el se întorcea mulțumit.

Aprape de Ploubazlanec, el văzu o adunătură de lume în marginea drumului: o bătrînă care amenința cu bățul și în jurul ei draci de copii cari întăritați, rîdeau... Bunica Moan!... Bnna bunică pe care Silvestru o adora, hărtănită toată și ruptă, devenită, acuma una din acele bătrîne idioate care strîng lumea pe drum... Asta-i pricinui o mîhnire groaznică.

Acești ștregari din Ploubazlanec, îi omoriseră pisicul și ea-i amenința cu bățul, foarte furioasă și foarte desnădăjduită:

— Ah! Dac'ar fi fost aci el, sărmanul meu băiat, n'ați fi îndrăsnit dracii mei neastîmpărați să faceți una ca asta.

Alergînd după ei, părea că ea căzuse. Boneta i se strâmbase pe cap, rochia îi era plină de noroiu și ei spuneaau mereu că-i beată. Asta se întîmplă adesea orî în Bretania unor sărmane bătrîne care au avut nenorociri.

Yann ştia că asta nu-i adevărat şi că ea era o bătrână respectabilă ce nu bea de cât apă.

— Nu vă e ruşine? spuse el hăţilor, înfuriat, cu glasul lui ce impunea.

Şi într'o clipă, picii fugiră, ruşinaţi şi, zăpăciţi în faţa marelui Gaos.

Gaud care tocmai se întorcea din Paimpol, aducându-şi lucru pentru seară, zărise de departe aceasta şi recunoscuse în ceată pe bunică-sa. Însăpămintată, ea veni în fuga spre a vedea ce i s'a întâmplat şi înţelese văzînd pisicul mort.

Ea ridică ochii ei cinstiţi spre Yann care nu şi-i mai întorsese pe ai săi. Ei nu mai gîndiau să fugă acum unul de altul. Făcîndu-se numai prea roşii amîndoi, şi el tot atît de iute ca ea, cu acelaş val de sînge în obraji, ei se priviau cu puţină uimire de a se găsi atît de aproape unul de altul, dar fără ură, aproape cu dulceaţa, uniţi cum erau în acelaşi gînd de milă şi de apărare.

De multă vreme pismuiau copiii de şcoală pe acest cotoiū pentru că avea o faţă neagră şi o înfăţişare ca de drac. Dar era un foarte bun pisic şi dacă'l priviaî mai de-aproape, găsiaî din potrivă că avea figura liniştită şi alintată. Îl omorîseră cu pietre şi îi scosseră un ochiū. Sărmana bătrînă, bodogăinînd mereu ameninţări, se ducea foarte turburată, tremurînd toată, ţinînd de coadă, ca pe un epure de casă, acest pisic mort.

— Ah! Sărmanul meū băiat! Sărmanul meū băiat! De-ar mai fi fost el pe lumea asta, n'ar fi îndrăsnit să-mî facă una ca asta, de sigur.

Îi eşiseră un fel de lacrăni cari curgeau prin creţurile feţei, şi mîinile sale, cu vine mari albastre, tremuraū.

Gaud îi aşezase boneta mai bine şi căuta s'o mîngîie cu vorbe dulci de copilă. Şi Yann se mîniase: dacă e cu putinţă ca nişte copii să fie atît de răi! Să facă aşa ceva unei sărmane babe. Şi lui îi venia aproape să plîngă. Nu pentru cotoiū, se înţelege. Tinerii, grosolani ca el, dacă se joacă uneori cu animalele, n'au nici o slăbiciune pentru ele. Dar inima lui se rupea, fiindcă mergea în urma acestei buniice căzută în mintea copiilor, ducîndu-şi pisicul de coadă. El se gîndea la Silvestru care-o iubise atît, la măhnirea grozavă ce ar fi simţit dacă i s'ar fi prevestit că ea va sfirîşi astfel, luată în bătae de joc şi săracă.

Şi Gaud se scuza, ca şi cum ar fi fost răspunzătoare de îmbrăcămîntea ei:

— De sigur că a căzut, de e atît de murdară — zise ea încet. Rochia ei nu e nouă de tot, e adevărat, căci noi nu sîntem bogate, d-le Yann, dar chiar erî i-o mai cîrpişem şi azi dimineaţă cînd am plecat, sînt sigură că era curată şi cum se cade.

El o privi atunci lung, mult mai atins prin această mică lămurire decît ar fi fost prin frase meșteșugite, imputări și plînsuri. Mergeau înainte, unul lîngă altul, apropiindu-se de coliba Moau. De frumoasă, ea a fost mai frumoasă ca orî care, asta o știe el bine. Dar acum i se păru și mai frumoasă din pricina doliului și sărăciei ei. Infățișarea i se făcuse mai serioasă, ochii ei de culoarea inului păreau mai sfoși, și păreau cu toate acestea că străbat pînă'n fundul inimei. Talia ei de asemenea, se desăvîrșise. Două-zeci și trei de ani în curînd; ea era în toată înflorirea frumuseții.

Și apoi avea acum îmbrăcămintea unei fete de pescar: o rochie neagră fără nici o podoabă și o bonetă dintr'o bucată. Infățișarea ei de domnișoară nu știa bine de unde îi venea. Era ceva ascuns în ea însăși și involuntar pentru care nu-i puteai face nici o imputare. Poate numai corsajul ei puțin mai ajustat ca la altele, din obiceiul de altădată, desemna pieptul mai rotund și susul brațelor ei.

Dar nu! Aceasta era mai mult în vocea ei liniștită și în privirea ei.

XVII.

Hotărit lucru: le întovărășia fără îndoială pînă la ele.

Se duceau cite și trei ca spre a îngropa acel pisic și era cam hazliu să-i vezi trecînd așa ca un convoi de înmormîntare. Din uși îi priveau oameni cari surideau.

Bătrîna Ivonne mergea la mijloc, ducînd dobitocul, Gaud în dreapta ei, turburată mereu și foarte roză, Yann cel voinic în stînga, cu capul sus și gînditor.

Dar sărmana babă se domoli aproape de-odată pe drum. Ea însă-și își așeză boneta mai bine pe cap și fără a mai zice nimic, începu să observe cu băgare de seamă pe amîndoi, cu coada ochiului care i se lămurise.

Gaud nu vorbea de teamă de a nu da lui Yann un prilej de plecare. Ea ar fi voit să rămîie cu acea bună privire pe care o primise de la el, ar fi voit să meargă cu ochii închiși spre a nu mai vedea nimic, ar fi voit să meargă așa vreme îndelungată, alături de el, într'un vis pe care-l făcea, în loc să ajungă atît de repede la locuința lor unde totul se va topi.

La ușă fu unul din acele minute de nelotărîre în timpul cărora îți se pare că inima nu mai bate. Bunica intră fără a se întoarce, apoi Gaud cam cu sfială și după ele intră și Yann.

Venise la ele pentru întăia oară în viața lui, fără niciun scop, de bună seamă căci ce ar fi vrut el?... Trecînd pragul, el își scoase pă-

lăria și apoi zăbind portretul lui Silvestru în mica lui coroană mortuară de mărgelile negre, se apropie încet ca de un mormînt.

Gaud rămăsese în picioare, cu minile sprijinite de masă. El se uita acum în jurul lui și ea îl urma în acest fel de inspecție tăcută pe care el o făcea sărăciei lor. Foarte săracă, adevărat, cu toată înfățișarea de rînduială și de cinste, era locuința acestor două abandonate care se întovărășiseră. Poate că va simți pentru ea măcar puțină milă, văzînd-o coborîta la această mizerie, la acest granit vechiu, la aceste paie. Nu-î mai rămăsese decît patul ei de domnișoară din bogăția de altă dată și fără să vrea, ochii lui Yann se întorceau într'acolo.

Nu spunea nimic el... De ce nu se ducea? Bătrîna bunică Yvonne care era încă destul de isteată în momentele ei lucide, se prefăcea că nu-l bagă de seamă. Ei stau deci în picioare unul în fața altuia, muți, strîntorați, privindu-se în cele din urmă ca pentru o întrebare supremă.

Dar clipele treceau și după fie-care secundă trecută, liniștea părea a se închea între ei și mai mult. Și ei se priveau mereu, din ce în ce mai adînc, ca în așteptarea solemnă a unui lucru ne mai auzit care întîrzia să vie.

— Gaud — întrebă el cu jumătate de voce gravă — dacă vreî...

Ce voia el să spuie?... Ghiciai vre-o hotărîre bruscă, așa cum erau hotărîrile sale, luată de-odată și abia îndrăznind să fie spusă.

— Dacă mai vreî... Peștele s'a vîndut bine anul acesta și am cîteva parale...

Dacă mai vrea!... Ce-î cerea el? Auzise ea bine? Ea era nimicită înaintea imensității vestei ce credea să înțeleagă.

Și baba Yvonne din colțul ei, îndrepta urechea, mirosînd că se apropie fericirea.

— Am putea face nunta, d-șoară Gaud, dacă mai vreî...

...Și apoi el așteptă răspunsul ei care nu veui... Ce-o putea împiedeca să zică acel da? El se mira, se speria și ea băga de seamă. Rezemată de masă cu amîndouă minile, înalbită la față, cu ochii cari se voalau, ea nu mai avea glas ci părea că moare, o foarte frumoasă fată ce moare...

— Ei bine, Gand, răspunde odată! — zise bunică Yvonne care se sculase spre a veni la ei. Vezi? O surprinde, domnule Yann. Trebuie s'o ierți. Se va răzgîndi și-ți va răspunde îndată... Staî, domnule Yann și ia cu noi un pahar de cidru...

Dar nu! Gaud nu putea răspunde. Nici un cuvînt nu-î venea în fericirea ei nesfîrșită. Era deci prea adevărat, că era bun, că avea

inimă. Ea îl regăsea acolo pe Yann al ei cel adevărat, așa cum nu încetase un moment să-l vadă în inima ei cu toată asprimea, cu tot refuzul lui sălbatic, în ciuda orî cuî... El o desprețuise mult timp, o lua astăzi, astăzi cînd era săracă. Ideia lui fără îndoială. Va fi avut el vre-un motiv pe care-l va afla ea mai tirziu. În acest moment ea nu gîndea de loc să-i ceară socoteală, nici să-i impute mîhnirea ei de doi ani... Toate acestea de altfel erau atît de uitate, fuseseră spulberate atît de departe, într'o clipă prin vîrtejul delicios ce trecea asupra vieții sale!

(Va urma)

Trad. de C. SANDU-ALDEA.

REVISTA GENERALĂ

IDEI ANARHICE. — ÎN CHESTIA D-LUI TĂSLĂUANU. —

III.

În viața noastră națională sunt o mulțime de lipsuri; și o mulțime dintre oamenii noștri de inimă caută prin presă, prin asociații și pe cale privată să atragă atenția publică asupra lor, făcînd cît îi iartă puterile în împrejurările grele în care trăim. Mulți ar putea face mai mult decît ce fac; dar nimeni nu-i poate sili, dacă nu-i silește sentimentul lor de datorie națională. Chestia e deci a deștepta acest sentiment cît se poate de mult. Dar această conștiință națională e de ordin moral, e un sentiment. Iar sentimentele se deșteaptă și se cultivă tot prin sentimente, din ce în ce mai nobile; și mai ales prin pilde. Nu însă prin insulte și calomnii, nu prin — *palme!* Ei bine, noul nostru «propagator de cultură» aceasta o încearcă: să ne facă și mai naționaliști, și mai desinteresați și mai iubitori de părinții, frații și rudele noastre din păturele de la sate — *pălmuiindu-ne sentimentele, — și făcîndu-ne urgisiți de moarte în fața lor!* Pentru că d. Tăslăuanu nu-i ca noi «bogații», «lefeșii», «domnii exploataatori»!... D. Tăslăuanu «nu se afirmă numai naționalist», ci el are o «iubire nefățărîtă față de popor»!... Pentru că el nu este un «șarlatan infam» cum suntem noi, — cum ne prezintă pe noi în fața poporului!... El este singurul Român pe cele două versante ale Carpaților care «se pricepe» mai bine la «cultură» și care e fiul cel mai onest, cel mai desinteresat, cel mai devotat al poporului!... Așa, mă rog. Și de aceea ne va permite să-l luăm în mai deaproape cercetare, — cu ideile sale «mîntuitoare», cu sentimentele sale atît de deosebite de ale noastre, atît de «curate», «altruiste» și neîntrecute!

Am arătat, în afără de orice putință de îndoială că marele «critic» al culturii noastre și crîncen judecător al conștiințelor noastre, — este un «autor cultural», cu ambiții «directive», dar lipsit de un singur lucru: de

elementele culturii. Dacă îi fac onoarea a-l numi și a-i rupe masca, pricina e, după cum spuneam, că «Cazul Tăslăuanu» e un simptom primejdios. *E prima încercare a trufiei ignorante, a semidoctului îndrăzneț, de a influența toate concepțiile noastre culturale, toate credințele și moravurile noastre naționale de două mii de ani, propagînd între noi doctrine absolut streine, jidovești, de ură neîmpăcată între fii aceluiaș popor.* A veni în mijlocul acestui popor, — care numai prin virtuți creștinești și prin o fenomenală înțelepciune practică în viață și-a putut salva caracterul național între atîtea neamuri cu idei și sentimente străine de el — a veni, zic, la el cu idei absolut smintite ca ale d. Tăslăuanu, este o crimă egală cu tradarea națională. Căci ce face acest domn? Sub masca «culturii naționale», el clatină și dărimă încrederea poporului în conducătorii săi firești, romîni! Un om care, zăpăcit de teoria Klassenkampfului marxist, ne prezintă pe noi ca «domni și stăpîni exploataatori» ai țărănimii, aruncă în sînul nostru sămînța veninoasă a oarbei neuniri! Și cînd aceasta va fi lăsată să resară, disoluția noastră națională va fi începută! Cum e începută de un timp la cîteva popoare din Europa.

A declara, sub autoritatea unei reviste naționale și serioase, că sătenii noștri sînt exploatați nu de Unguri, ci de noi, de «domnii și boierii și lefegii romîni», — a declara că «nu mai trebuie să fie bogați» între Romîni; a ne vorbi de «împărțirea muncii colective», de «balastul domniei naționale romînești» etc., ce însemnează? Însemnează a deplasa lupta națională! A produce o desastroasă diversiune! *A ataca pe toți, cari stau în primele rînduri ale luptei, pe la spate! Însemnează a le rupe rîndurile în fața dușmanilor, smintindu-ne pe toți cu idei neroade; însemnează o infamă tradare; însemnează că avem un Efiאלtes între noi, conștient sau inconștient e indiferent!*

Sufletul unui popor e incalculabil. Conduș de oamenii săi înțelepți, hotărîți și naționaliști mai presus de toate, un popor înaintează ca un munte mișcător, și dărimă la pămînt orice împotrivire în calea dezvoltării sale naționale. Sedus însă de ignoranți infumurați, de proroci mincinoși și ambițioși ridicoli, doritori de «roluri» (!), și cel mai cuminte popor poate fi amăgit și dus de nas deadreptul în tabăra dușmană, la pierzare. Căci în loc de a lupta înainte, în loc de a-și căuta de idealurile lui seculare pe care le simte în toată ființa lui morală, în adîncurile sufletului său, chiar cînd nu le știe exprima, — șarlatanii îl îndreptează în alte direcții, îi spun prăpăstii și minciuni, îi promet, fără cap fără conștiință, tot ce le trăznește prin cap — visătorilor străini, tuturor smintiților ce prostesc mințile simpliste cu «teorii» fantastice fără nici o bază în știința serioasă, în experiența polimilenară a neamurilor. Asemenea «cărți» și «idei» sunt azi cită frunză și iarbă, dar tot numai un fantast sau ignorant care nu știe alege griul de neghină, se poate lua după ele.

Dar d. Tăslăuanu ne face un gest liniștitor: «Se nu se creadă că acestea sînt doctrine socialiste. Nu»!!... Care va să zică «nu»! Deci să-l credem, mai ales că puțința sa de judecată și merită încredere, după

cum am văzut!.. Și iată-l iarăși în plină deraiare «doctrinară» când se numește pe sine: «glas de protestare împotriva celor cari exploatează mulțimea neajutorată»!... Cine sunt aceia «cari»? Cine sunt «exploata-torii» romîni ai Romînilor (din Transilvania)? Cine sînt acești «tilhari»? După singurul «naționalist» cu ștampilă dela «romanțierul cu legile naturei» — acești «exploata-tori» sînt «proprietarii și capitaliștii» noștri romîni; sînt «domnii, preoții, advocații noștri romîni». Cu alte cuvinte: «Asociațiunea» cu capitalurile și proprietățile ei. Prelații noștri; «domnii» noștri Mocsonyești, Gal, Mihali, Vaidești, Veliciu, Ungureanu, Oncu, Mihu, Cosma, Vlad, etc. apoi mii și zeci de mii de săteni frunțași, milioane de mijlocași și sute de mii de frunțași ai celor dela urmă pe treapta vredniciei omenești. Din toți acești «exploata-tori» mai mari și mai mici, frunțașii frunțașilor se aleg de la sine, prin meritul lor, prin încrederea poporului într'înșii. *Si pe aceștia d. Tăslăuanu îi insultă în modul cel mai brutal! Îi face «exploata-tori» ai «mulțimii neajurate», adică înșelători!*

Fiecare om poate critica situația noastră internă după cum vrea și se pricepe. Dar e răspunzător în fața noastră, a opiniei publice, de tot ce afirmă, atacă și propune! Căci fiecare dintre noi poate și trebuie să combată orice idei i se par greșite. Cu atît mai virtos *idei direct anti-naționale*. Și d. Tăslăuanu aceasta o face: încearcă a submina una din temeliiile existenței, ale culturii noastre naționale. Căci caută a «bate păstorii» spre «a risipi turma» cum spuneam.

Și astfel, ceea ce e bun în ideile «sale» (!) nu-i nou; iar ceea ce este nou e desastros pentru orice popor și în deosebi pentru noi. Sînt peste două-zeci de ani decînd, sub titlul «*Forme și fond în cultură*», am publicat în «Familia» zece articole în care criticam lipsurile noastre, raportul dintre naționalitate și cultură. Eram de vr'o 20 de ani; e deci o lucrare juvenilă. Dar prin gînd nu mi-a trecut să propag otrava pe care o propagă d-sa în plină bărbăție și în fruntea unei reviste! Înaintea mea și după mine s'au spus lucrurile astea de nenumărate ori și neasemănat mai bine decît de el. Dar toți și totdeauna le-au tratat consolidînd organizația națională, nu turnînd pe ea — vitriol, cum face d-sa.

Și acest *străin* în clasa oamenilor culti, «inteligenți», țipă contra culturii străine a noastră! El! Cel îmbrăcat în cele mai străine zdrențe «culturale» ale lumii! El, care ne vine cu idei nu numai străine, ci cu adevărat omoritoare, în ultima lor analiză! El, care vorbește într'o revistă «literară» cum vorbesc «koldușii» și anarhiștii prin crîșme, și «patrioții» cu ștampilă kossuthistă prin întrunirile lor, făcîndu-se unii pe alții «hoți»; licitînd unii și alții pe cîrpa cîrpelor în gura lor: pe «dragostea nefățărîtă» a fiecăruia de «popor», țipînd fiecare că pe el l'a trimis «a nemzet» să-i înjure pe toți ceilalți! El! D. Tăslăuanu, singurul «Romîn» între noi, cu cultură «națională»!... Ceî mai străini «domni» și «boeri romîni» sunt de fapt cei mai înfocați naționaliști *față cu acest suflet străin*, față cu acest «intelectual» (!!) cosmopolit și anarhist. Căci el încearcă ca un smintit a clătina radical ideii, credințe și moravuri

fundamentale în viața națională a unui popor; neștiind deosebi o noțiune de altă; neștiind că *a băga asemenea «idei» în naționalism însemnează a-l ataca în chiar rădăcinile lui!*

Doar o națiune își perde orice garanție de existență în lume, din moment ce i se atacă una măcar din temeliile coesiunii sale naționale! *Oricine atacă fie credința noastră în Dumnezeu, fie limba noastră națională, concepțiile noastre morale, fie organizația noastră în «popor și conducători», credințele și moravurile noastre pozitive — aceia ne atacă în toate rădăcinile ființei noastre naționale. Căci legătura psihică între aceste nenumărate fire sufletești este organică! Astea toate împreună alcătuiesc sisionomia noastră specifică de popor deosebit: naționalitatea noastră!*

De aceea trebuie să fim cu ochii în patru chiar când e vorba de idei moderne anodine. Dar mi-te când e vorba să ni se atace una din temeliile acestea, chiar una din cele mai esențiale! Căci prăbușindu-se una, toate celelalte trebuie să se prăbușească! Chestia e atunci numai de timp!

Cultura unui popor e cauza lui cea mai sfântă, dar și cea mai complexă. Pentru că e sinteza ființei sale naționale în lume! Numai un ignorant criminal poate îndrăzni a-i da el «direcții», el, care nici nu visează măcar ce enorm de greu este, nu a potrivi un popor cu «civilizația» cosmopolită căci asta-i pierzarea lui, ci a potrivi ideile bune, sănătoase, din cultura generală,—caracterului său istoric, ființei sale deosebite naționale

AUREL C. POPOVICI.

ENGELS ȘI «VOINȚA NAȚIONALĂ».

«Voința Națională» cere cuvântul. Polemica dintre d. Aurel C. Popovici și «Viața Românească» o neliniștește, și de aceea intervine și ea într-o discuție ce n'o privește. E mihnită și din cauză că d. Popovici — «nu s'a mulțumit cu executarea și doborârea a doi (?) tineri transilvăneni, d-nii Tăslăuanu și Goga (?) ci, în treacăt, ca să-și exercite bicepsurile n'a lăsat nimic în picioare nici din partidul național liberal» !!!... Ar putea scriitorul acestor rînduri să indice *cînd și unde* a scris d. Popovici vr'un articol măcar contra partidului național liberal? Apoi dacă e vorba pe *asemenea* «polemice», atunci am putea și noi zice d. p. că scriitorul acelor rînduri e un anarhist, mai ales că tare îl doare inima de soarta anarhistului Tăslăuanu.

Adevărul e că scriitorul respectiv este Marxist generos și admirator al lui Engels. Dacă crede însă că d. Popovici are să revină de o mie de ori asupra chestiunii manuscriselor lui Marx — va aștepta de geaba. Numai în «Sămănătorul» d. Popovici a vorbit despre ea de cîte-va ori invocînd celebre mărturii străine. Însă generosul de la «Voința» îl face pe d. Popovici «reacționar». Foarte bine. Dar iată ce scria «*Dreptatea Noastră*», organul democrat-intransigent, mai deunăzi: «*Generoșii* au tot interesul de a se lepăda de trecutul lor și cum pot ei dovedi aceasta regelui de cît fiind mai catolici de cît Papa, mai reacționari de cît chiar *extrema dreaptă a partidului conservator*» !...

Prin urmare, de ce ar avea numai generosul de la «Voința» privilegiul de a fi «reacționar»? Unde rămîne egalitatea?... De ce să nu fie și d. Popovici reacționar? De ce atîta egoism la acești propovăduitorii ai altruismului?...

AFACEREA TĂSLĂUANU-POPOVICI.

În această afacere de onoare, d. Aurel C. Popovici a primit de la martorii d-sale următoarea scrisoare:

Iubite prietene,

Prin declarația apărută în ziarul «Lupta» de la 1/14 Maiu c. d. Tăslăuanu îți cere a-î comunica adresa pentru a putea regula pe căle cavaleerească insultele personale ce pretinde că sunt coprinse în articolele tale «Idei anarhice» publicate în acelaș ziar.

În ziua de 7/20 Maiu ai telegrafiat aceluî ziar adresa ta, iar subsemații fiind chemați de tine telegrafic în București, am considerat ca o deosebită cinste încrederea ce ai avut-o rugîndu-ne să te reprezentăm în această afacere.

Deși d. Tăslăuanu a anunțat prin presă că-ți va cere satisfacție, și cu toate că d-sa a sosit în București la 9 Maiu seara, pînă în acest moment, 12 Maiu, ora 10 a m., nu ai avut onoare să primești vre-un reprezentant din partea d-sale.

Prin urmare ai trecut mai mult ca 24 de ore fără a se gîndi d-sa la obligațiunea de a satisface normele după cari se regulează afacerile de onoare.

Deci după toate regulile duelului provocarea d. Tăslăuanu este tardivă. De altmîntrelea, deși ori-ce altă explicație este inutilă, ținem că odată ce cestiunea este limpezită din punctul de vedere al codului duelului, să-ți mai facem o declarație izvorită din considerațiuni superioare oricărei alteia, în cazul acesta cu totul excepțional. Nu numai că d. Tăslăuanu este un om care nu are cea mai elementară noțiune a regulilor codului de onoare: considerînd că demersul d-sale nu este de cît o încercare de a se reabilita personal și de a da un lustru politiceî sale anti-romînești de desbinare a fraților noștri de dincolo, — pentru aceste motive noi, cu toată hofărîrea ce ai arătat de a-î da o satisfacție acestuî domn, nu am fi admis-o chiar de ar fi fost formulată în condițiuni valabile.

Primește, iubite prietene, asigurarea sentimentelor noastre de deosebită dragoste și admirație.

București, 12 Maiu, ora 10 a. m.

ALEX. N. SAULESCU,   Maior V. VERZEA.
Deputat.

D. Radu D. Rosetti tipărește la «Minerva» o culegere din operele sale poetice supt titlul «Din toate» Frumusețile multora din versurile cunoscutului poet recomandă acest volum pentru biblioteca orî-caruî iubitor de literatură romînească modernă.   Sc.